

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

8 października 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący)

SSN Władysław Pawlak

SSN Dariusz Zawistowski (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 8 października 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej J.S.

od wyroku Sądu Okręgowego w Krośnie

z 8 listopada 2021 r., I Ca 495/20,

w sprawie z powództwa A.S.

przeciwko J.S.

o ustalenie,

oddala skargę kasacyjną.

Władysław Pawlak

Grzegorz Misiurek

Dariusz Zawistowski

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 18 września 2020 r. Sąd Rejonowy w Lesku oddalił powództwo
o stwierdzenie nieważności umowy dożywocia i usunięcie niezgodności treści księgi
wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym wniesione przez A.S. przeciwko J.S.

Sąd Rejonowy ustalił, że w dniu 29 maja 2013 r. powód zawarł z pozwanym umowę o dożywocie. Na jej podstawie powód przeniósł na pozwanego własność nieruchomości składającej się z działek gruntu nr [...] /1, [...] /2 i [X] /2 o łącznej pow. 1 ha 0035 m². Pozwany w umowie oświadczył, że jest żonaty, nieruchomość nabywa do majątku osobistego w celu utworzenia gospodarstwa rolnego i zobowiązuje się w zamian zapewnić zbywcy dożywotnie utrzymanie przez przyjęcie go, jako domownika, dostarczanie wyżywienia, mieszkania, ubrania, światła, opału, zapewnienie odpowiedniej pomocy i pielęgnowania w chorobie oraz sprawienie pogrzebu odpowiadającego miejscowym zwyczajom.

Pozwany w dniu zawarcia umowy pozostawał w związku małżeńskim z M.S. i wraz z żoną oraz dziećmi zamieszkiwał w L. Po zawarciu umowy dożywocia małżeństwo pozwanego zostało rozwiązane przez rozwód. W wyroku rozwodowym nie dokonano podziału majątku małżonków i do chwili wydania orzeczenia w rozpoznawanej sprawie ta kwestia nie została uregulowana przez byłych małżonków. Pozwany wyprowadził się z L. i zamieszkał w jednym z domków letniskowych posadowionych na nieruchomości otrzymanej od powoda. Prowadzi tam działalność gospodarczą polegającą na wynajmowaniu domków. Miał problemy związane z nadużywaniem alkoholu. Ze względu na niepłacenie alimentów prowadzone jest wobec pozwanego postępowanie komornicze. Powód jest emerytem, ma problemy zdrowotne.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że nieruchomość nabyta przez jednego z małżonków w czasie trwania wspólności majątkowej w zamian za dożywocie, lub nabycie udziału w takiej nieruchomości wchodzi do majątku dorobkowego małżonków. Art. 33 pkt 2 k.r.o. stanowi bowiem, że do majątku osobistego każdego z małżonków należą przedmioty majątkowe nabyte przez dziedziczenie, zapis lub darowiznę, chyba, że spadkodawca lub darczyńca inaczej postanowił. Umowa dożywocia nie jest umową zawartą pod tytułem darmym.

W ocenie Sądu Rejonowego umowa dożywocia zawarta pomiędzy powodem a pozwanym obciążała majątek wspólny pozwanego i jego żony M.S. Powód miał zamieszkiwać w budynku mieszkalnym stanowiącym przedmiot współwłasności majątkowej małżeńskiej, a środki na realizację umowy dożywocia przewidującej

między innymi zapewnienie powodowi wyżywienia, ubrania światła i opału miały być zapewnione także z majątku wspólnego. Tym samym do zawarcia umowy dożywocia było wymagane wyrażenie zgody na jej zawarcie przez M.S. Zgodnie z treścią art. 37 § 4 k.r.o. jednostronna czynność prawna dokonana bez wymaganej zgody drugiego małżonka jest nieważna. Ważność takiej umowy zawartej bez wymaganej zgody zależy od jej potwierdzenia (art. 37 § 2 k.r.o.). Zgoda małżonka jest zgodą osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 § 1 k.c. Może być wyrażona przed zawarciem umowy i po jej zawarciu, a wówczas ma moc wsteczną od daty jej zawarcia (art. 63 § 1 zd. 2 k.c.). Wyrażenie zgody jest możliwie do chwili podziału majątku wspólnego. Pozwany pomimo orzeczenia rozvodu nie dokonał podziału majątku wspólnego. Ta kwestia może być nadal uregulowana i wbrew twierdzeniom powoda brak było podstaw do stwierdzenia, że umowa dożywocia zawarta pomiędzy stronami jest nieważna na dzień wyrokowania. Brak było zatem podstaw do uwzględnienia powództwa.

Wyrokiem z dnia 8 listopada 2021 r. Sąd Okręgowy w Krośnie, w wyniku apelacji powoda, zmienił wyrok Sądu Rejonowego i ustalił nieważność umowy dożywocia zawartej w dniu 29 maja 2013 r. pomiędzy stronami oraz oddalił powództwo w pozostałym zakresie.

Sąd Okręgowy podzielił dokonane przez Sąd Rejonowy ustalenia faktyczne i ocenę Sądu pierwszej instancji, że zawarcie przez strony umowy dożywocia w dniu 29 maja 2013 r. spowodowało wejście nieruchomości będącej przedmiotem umowy do majątku wspólnego pozwanego i jego byłej małżonki. Nie jest to bowiem umowa pod tytułem darmym. Nie było również przesądzające, że według zapisu zawartego w umowie dożywocia nieruchomość miała wejść do majątku osobistego pozwanego. W wyniku nabycia nieruchomości przez jednego z małżonków w zamian za dożywocie, nieruchomość lub udział w niej w zasadzie wchodzi do majątku dorobkowego małżonków. Trudno bowiem przyjąć, że ze względu na charakter świadczeń, do spełnienia których zobowiązany jest nabywca względem dożywotnika, przedmiot nabycia nie będzie objęty ustawową wspólnością majątkową. Sama wola przysparzającego, zawarta w akcie notarialnym, nie jest w tym zakresie wystarczająca, co nie wyklucza wyjątków od powyższej zasady. Może się bowiem okazać, że w konkretnym stanie faktycznym zawarta umowa dożywocia obciąża

jedynie majątek osobisty małżonka. Powinien był to wykazać pozwany, a jego inicjatywa dowodowa w tym zakresie była znikoma. Twierdzenie pozwanego, że zgoda małżonki na zawarcie przedmiotowej umowy była zbędna należało uznać za niewystarczające. To na stronie, która z określonego faktu wywodzi skutki prawne, ciąży obowiązek dowodzenia (art. 6 k.c.). Należało zatem przyjąć, że nieruchomości po zawarciu umowy dożywocia weszła do majątku wspólnego małżonków pozwanego i M.S.

Umowa dożywocia z dnia 29 maja 2013 r. została zawarta bez zgody małżonki pozwanego. Sąd Rejonowy zasadnie wskazał, że umowa o dożywocie zawarta przez małżonka bez wymaganej zgody drugiego małżonka dotknięta jest sankcją w postaci bezskuteczności zawieszanej. Jest to czynność prawna niezupełna, zwana również kulejącą (*negotium claudicans*). Brak wymaganej zgody drugiego małżonka nie powoduje nieważności umowy. Stwarza stan bezskuteczności zawieszanej do chwili potwierdzenia albo odmowy potwierdzenia umowy przez drugiego z małżonków. Potwierdzenie powoduje ustanie stanu bezskuteczności zawieszanej, a umowa rodzi wówczas skutek od chwili jej zawarcia. Stan bezskuteczności zawieszanej ustaje również wtedy, gdy drugi z małżonków odmówi potwierdzenia umowy lub termin do potwierdzenia upłynie bezskutecznie, bądź z innej przyczyny możliwość potwierdzenia ustanie. W tych przypadkach brak zgody współmałżonka prowadzi do nieważności umowy ze skutkiem od chwili jej zawarcia (*ex tunc*). Małżonek nie jest związany jakimkolwiek terminem do potwierdzenia umowy, jeżeli druga strona umowy nie wyznaczyła takiego terminu. W odpowiedzi na pismo powoda z dnia 19 września 2020 r. M.S. wskazała, że nie potwierdza umowy dożywocia zawartej pomiędzy powodem i pozwanym w dniu 29 maja 2013 r. Zgodnie z art. 37 § 2 i 3 k.r.o. ważność umowy, która została zawarta przez jednego z małżonków bez wymaganej zgody drugiego, zależy od potwierdzenia umowy przez drugiego małżonka. Druga strona może wyznaczyć małżonkowi, którego zgoda jest wymagana, odpowiedni termin do potwierdzenia umowy; staje się wolna po bezskutecznym upływie wyznaczonego terminu.

Sąd Okręgowy uznał, że wobec braku potwierdzenia przez M.S. umowy dożywocia zawartej przez strony w dniu 29 maja 2014 r. umowa ta jest bezwzględnie nieważna od chwili jej zawarcia. Apelacja powoda podlegała zatem uwzględnieniu, a

zaskarżony wyrok został zmieniony na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. oraz art. 189 k.p.c.

Pozwany zaskarżył skargą kasacyjną wyrok Sądu Okręgowego w części zmieniającej wyrok Sądu pierwszej instancji przez ustalenie nieważności umowy dożywocia zawartej przez strony 29 maja 2013r. Zarzucił naruszenie prawa materialnego, art. 31 § 1 i 2 w zw. z art. 37 k.r.o. oraz naruszenie przepisów postępowania, art. 327¹ § 1 i 2 w zw. z art. 378 i art. 382 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podstawa kasacyjna związana z zarzutami naruszenia przepisów postępowania była nieuzasadniona. Sąd Okręgowy wskazał w uzasadnieniu, że podziela ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, dokonał oceny charakteru umowy zawartej przez strony, określił przesłanki decydujące o nabyciu nieruchomości na podstawie umowy dożywocia do majątku wspólnego małżonków w przypadku zawarcia umowy przez jednego z małżonków oraz przesłanki dokonania oceny, czy zawarta w ten sposób umowa jest ważna, odwołując się w tym zakresie do regulacji zawartej w art. 37 § 1 i § 2 k.r.o. Sąd drugiej instancji wskazał również, że podstawę uwzględnienia powództwa stanowił art. 189 k.p.c. Brak w tej sytuacji podstaw do stwierdzenia, że uzasadnienie wyroku zaskarżonego skargą kasacyjną nie spełnia wymogów przewidzianych dla uzasadnienia wyroku sądu drugiej instancji, w tym co do wskazania podstawy prawnej rozstrzygnięcia.

Sąd drugiej instancji wskazał również podstawę apelacji powoda oraz wnioski dowodowe powoda zawarte w apelacji. Sąd Okręgowy przeprowadził dodatkowe dowody i uzupełnił ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, które w całości podzielił. Dokonane w sprawie ustalenia uwzględnił w całości przy ocenie zasadności apelacji powoda. Brak zatem podstaw do podzielenia zarzutu naruszenia przez Sąd drugiej instancji art. 382 i art. 378 k.c.

Także zarzuty naruszenia prawa materialnego zawarte w skardze kasacyjnej pozwanego były nieuzasadnione. Sąd Okręgowy ocenił prawidłowo, że

nieruchomość nabyta przez jednego z małżonków pozostających w ustroju wspólności majątkowej na podstawie umowy o dożywocie co do zasady wchodzi do majątku wspólnego małżonków. Wyrażając taką ocenę odwołał się między innymi do stanowiska wyrażonego przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 18 września 1989 r., III CZP 80/89. Z dokonanych w sprawie ustaleń faktycznych wynika, że pozwany w umowie zawartej z powodem zobowiązał się zapewnić mu między innymi dożywotnie utrzymanie przez przyjęcie go jako domownika, dostarczanie wyżywienia, ubrania, opału oraz zapewnić powodowi odpowiednią pomoc i pielęgnowanie w chorobie, a także sprawienie pogrzebu odpowiadającego miejscowym zwyczajom. Uzasadnione było w tej sytuacji stwierdzenie przez Sąd Okręgowy, że tego rodzaju umowa nie mogła być oceniona jako umowa zawarta pod tytułem darmym.

Sąd Okręgowy stwierdził jednocześnie, że pozwany nie wykazał w toku postępowania, że zawarta przez niego umowa o dożywocie stanowiła obciążenie jedynie dla majątku osobistego pozwanego. Prawidłowa była zatem ocena, że nieruchomość będąca przedmiotem umowy o dożywocie weszła do majątku wspólnego małżonków J.S. i M.S. Stwierdzenie, że zawarcie przez strony umowy dożywocia spowodowało powstanie zobowiązania obciążającego majątek zobowiązanego nie było uzależnione od dokonania ustalenia, że pozwany po zawarciu umowy zaczął wykonywać wynikające z niej obowiązki. W określonych okolicznościach przesłanki do zapewnienia odpowiedniej opieki dożywotnikowi nie powstają już w chwili zawarcia umowy i istotne jest, czy zawarcie umowy dożywocia prowadzi nawet potencjalnie do powstania obowiązku obciążającego majątek zobowiązanego, który może zrealizować się dopiero po zawarciu umowy. Zasadnie zatem Sąd Okręgowy ocenił, że zgodnie z art. 37 § 2 i § 3 k.r.o. ważność umowy zawartej przez strony była uzależniona od jej potwierdzenia przez żonę pozwanego M.S.

Sąd Okręgowy ustalił, że M.S. w piśmie z dnia 29 września 2020 r. wskazała jednoznacznie, że nie potwierdza umowy dożywocia zawartej przez strony 29 maja 2013 r. Uzasadnione było zatem stanowiska Sądu Okręgowego, że zachodziły podstawy do stwierdzenia nieważności tej umowy, co stanowiło podstawę do uwzględnienia powództw o ustalenie.

Z tych względów skarga kasacyjna była pozbawiona uzasadnionych podstaw i podlegała oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

[a.ł.]

Władysław Pawlak

Grzegorz Misiurek

Dariusz Zawistowski